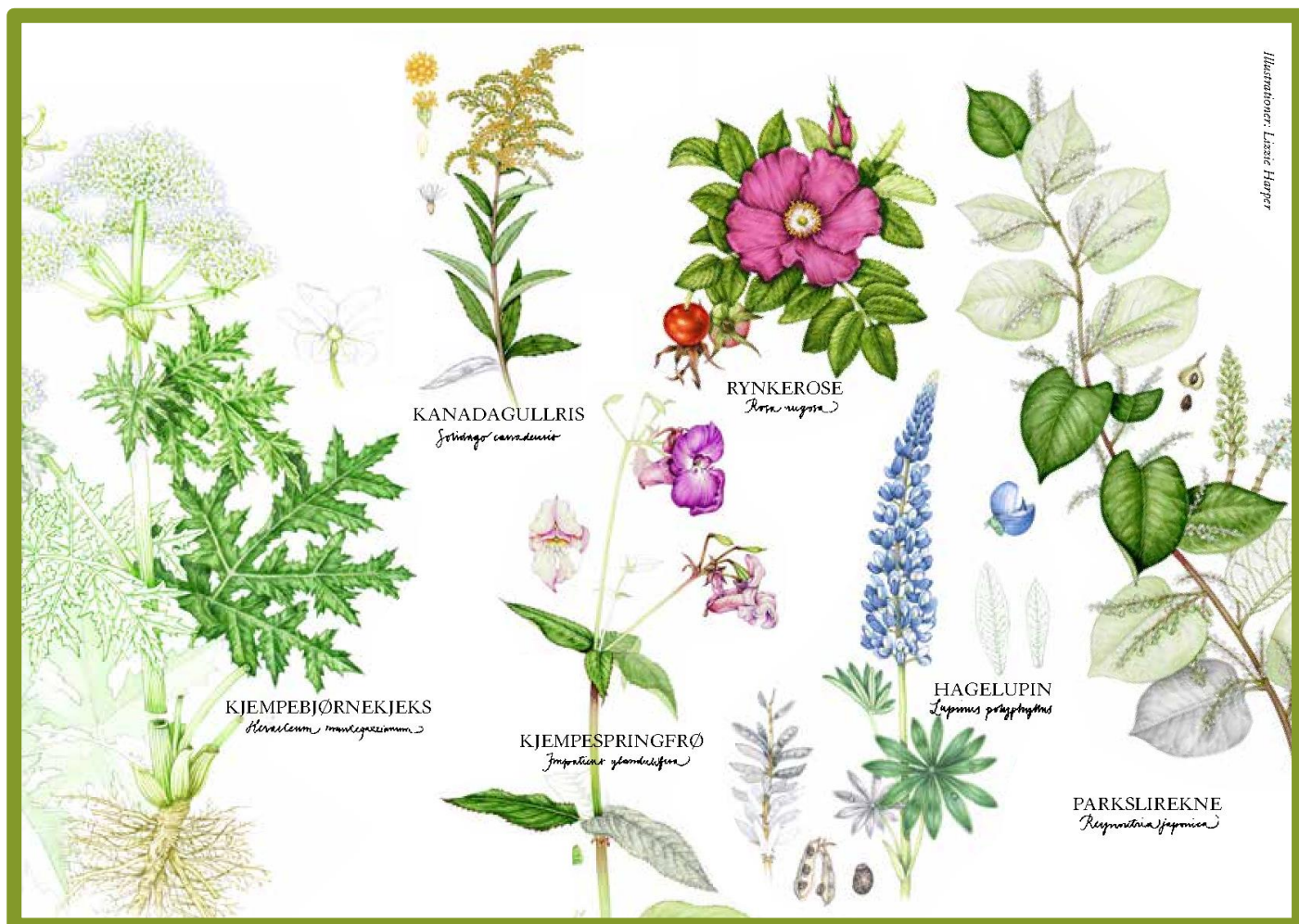

Tilstandsrapport

BIBBI BONORDEN, PROSJEKTLEDER I FOR, JUNI 2020

Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR) i Sverige, Haveselskabet i Danmark og Det norske hageselskap deltar i et nordisk informasjonsprosjekt om fremmede skadelige planter som sprer seg fra hager og ut i naturen. Prosjektet er støttet av Nordisk Ministerråd. De tre hageorganisasjonene har til sammen mer enn 128 000 medlemmer og et stort nettverk blant myndigheter, forskningsmiljøer og næringsliv. Studieförbundet i Sverige deltar også i prosjektet. De har lang erfaring og kompetanse i å samle og spre informasjon om spørsmål knyttet til dyrking og natur.

Målet med prosjektet, som løper fram til september 2020, er hovedsakelig å øke kunnskapen om fremmede skadelige planter blant fritidsdyrkere og grunneiere i Norge, Danmark og Sverige, med spesiell oppmerksomhet rundt gjenkjennelse og kontroll av de forskjellige artene og forståelse av de negative effektene for det biologiske mangfoldet. Målet er også å skape et nordisk nettverk mellom hageorganisasjonene for å dele metoder og erfaringer om fremmede skadelige planter.

Prosjektet vil også arbeide for å kartlegge planter som i framtiden kan utgjøre en trussel og havne på nasjonale forbudslister, og som fritidsdyrkere bør være forsiktige med når de planter.

Formålet med denne tilstandsrapporten er å kartlegge hva som er gjort i deltakerlandene, se på planlagte tiltak og dra nytte av hverandres resultater. Prosjektlederen har fått hjelp av en gruppe referansepersoner som har lest rapporten og kommet med kommentarer. Disse er:

Tina D'Hertefeldt, Institutt for biologi, Lund universitet, Sverige

Ulf Nilsson, FOR, Sverige

Inger Ekrem, FOR, Sverige

Louise Møller, profesjonell redaktør Haven og landskapsarkitekt, Danmark

Josefine Møller, Miljøverndepartementet, Danmark

Inger Sundheim Fløistad, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Norge

Anders Ofte, Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norge

Bakgrunn	5
IPBES-RAPPORT	5
EU-forordning	5
Et globalt problem	6
Oppførte planter på listen	7
Sverige	7
Danmark	8
Norge	9
Ansvarlige myndigheter	10
Sverige	10
Naturvårdsverket	10
Fylkesadministrasjonene	10
Danmark	10
Miljøstyrelsen	10
Norge	11
KLIMA- OG Miljødepartementet	11
Miljødirektoratet	11
Fylkesmannen/Statsforvalteren	11
Det nordiske artdatabankenes arbeid med fremmede invaderende planter.	12
Sverige	12
Beregningsmodell	12
Danmark	13
Beregningsmodell	13
Norge	14
Beregningsmodell	14
Investerte midler	15
Sverige	15
Danmark	15
Norge	16
Ansvar for utrydning og håndtering	17
Sverige	17
Fylker og kommuner	17
Trafikverket	17
Hagebransjen	17
Planteskoler og frøhandel	17
Grunneiere og de som har bruksrett til eiendom	18
Allmennheten	18
Danmark	18
Miljøvernbyrået	18
Myndighet	18
Grunneiere og de som har bruksrett til eiendom	18
Allmennheten	19
Norge	19
Miljødirektoratet	19
Fylker	19

Kommuner _____	19
Organisasjoner _____	19
Grunneiere _____	19
Hageavfall og kompost _____	20
Sverige _____	20
Avfallsanlegg _____	20
Danmark _____	20
Norge _____	20
Informasjon og kunnskapsaktiviteter _____	21
Sverige _____	21
Fylkesadministrasjonen _____	21
Kommentarer fra fylkesadministrasjonene _____	21
Allmennheten _____	22
Naturvårdsverkets publikasjoner _____	22
Naturvårdsverkets redskaper til myndigheter _____	23
Naturvårdsverkets redskaper til gjenvinningsanlegg _____	23
Fritidsodlingens Riksorganisasjon _____	23
Danmark _____	23
Allmennheten _____	23
Klimatilpasning.dk _____	24
Haveselskabet _____	24
Norge _____	24
Allmennheten _____	24
FAGUS _____	24
Det norske hageselskap _____	24
Forskning _____	25
Sverige _____	25
Sveriges lantbruksuniversitet _____	25
VTI, Statens väg- och transportforskningsinstitut _____	25
Danmark _____	25
Københavns universitet _____	25
NOVANA _____	25
Norge _____	26
Norsk institutt for naturforskning, NINA _____	26
NIBIO, Norsk institutt for bioøkonomi _____	27
NMBU, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet _____	27
Behovsanalyse _____	28
Sverige _____	28
Danmark _____	28
Norge _____	29

BAKGRUNN

Fremmede skadelige arter (Invasive Alien Species – IAS) er dyr, planter, sopp og mikroorganismer som sprer seg utilsiktet eller tilsiktet i et naturmiljø der de normalt ikke hører hjemme. Dette kan få alvorlige negative konsekvenser for deres nye miljø. De utgjør en alvorlig trussel mot stedege planter og dyr over hele verden. I Europa og her i Norden forårsaker de fremmede skadelige artene skader for flere milliarder euro hvert år. De fremmede skadelige artene respekterer ikke grenser, og derfor er samordnede tiltak mer effektive enn enkelttiltak. Dette gjelder både på lokalt og globalt nivå.

De fremmede skadelige artene utgjør dessuten et økonomisk problem. De siste 20 årene har kostandene med IAS forårsaker skader til en verdi av minst 12 milliarder euro i Europa årlig (Europa Commission, Invasive Alien Species – A European Union response 2016), i form av:

- Forringelse av menneskers helse
- Tap av økosystemtjenester og biologisk mangfold
- Skader på infrastrukturen og kostnader knyttet til håndteringa av smittede jordmasser
- Tap knyttet til land- og skogsbruk

Kostnadene beregnes å øke for hvert år. Artene utgjør et stort økologisk problem. Fremmede skadelige arter kan påføre alvorlig skade på økosystemer og føre til utrydding av arter som er nødvendige for å opprettholde balansen i vårt naturlige miljø. Etter tap av habitat er fremmede skadelige arter ev av de største årsakene til reduksjon av verdens biologiske mangfold.

Fremmede skadelige arter er også et politisk utfordringer. Mange EU-land bruker allerede betydelige ressurser på å håndtere problemet med fremmede skadelige arter. Tiltakene har imidlertid begrenset virkning dersom de kun iverksettes nasjonalt.

Et sunt økosystem er samfunnets naturkapital

Et sunt, velfungerende økosystem holdes oppe av det biologiske mangfoldet i naturen, som i sin tur forsyner oss mennesker og hele samfunnet med livsviktige varer og tjenester som rent vann, ren luft og mat. Et velfungerende og sunt økosystem spiller også en sentral rolle i kampen mot klimapåvirkning, ved at det beskytter oss mot flom og andre miljøkatastrofer.

Hvis økosystemet skades, er det ikke bare vårt biologiske mangfold som lider, men også samfunnet som helhet. I Europa er cirka 4,4 millioner arbeidsplasser og 405 milliarder euro i årlig omsetning direkte avhengig av et sunt økosystem. (Europa Commission, Invasive Alien Species – A European Union response 2016.)

IPBES-RAPPORT

Fremmede skadelige arter rangeres som en av de største truslene mot det biologiske mangfoldet. Dette ifølge IPBES-rapporten (The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services), som beskriver situasjonen for verdens økosystemer, truede arter og livsmiljøer. Rapporten ble presentert i våren 2019. Vår tids endringer i miljø, klima og arealbruk utgjør, sammen med fremmede skadelige arter, en trussel mot det biologiske mangfoldet.

EU-FORORDNING

For å beskytte miljøet og samfunnet mot spredning av fremmede skadelige arter og skadene som disse medfører, ble EU-forordning 1143/2014 innført 1. januar 2015. Denne

forordningen gjelder forebygging og håndtering av introduksjon og spredning av fremmede skadelige arter. Formålet med forordningen er i størst mulig grad å hindre at fremmede skadelige arter kommer inn i EU, samt å bekjempe de artene som allerede finnes der. Ifølge EU-forordningen er det forbudt å importere, selge, dyrke, ale opp, transportere, bruke, bytte, slippe ut i naturen eller holde levende eksemplarer av de artene som er oppført på EUs liste over fremmede skadelige arter. Det er heller ikke tillatt å la disse artene vokse eller reproducere seg.

Totalt 66 arter omfattes av forbudene i EU-forordningen, hvorav 30 dyrearter og 36 plantearter. Den siste oppdateringen ble foretatt 25. juli 2019.

(https://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/list/index_en.htm)

For å forebygge og iverksette tiltak mot utilsiktet spredning av artene på EUs liste skal alle EUs medlemsland utarbeide en nasjonal handlingsplan for hvordan en slik spredning skal forhindres.

Definisjoner av EU-forordningen om IAS

Definisjon

1. Fremmed art: Levende eksemplar av en art, underart eller lavere taksonomisk enhet av dyr, planter, sopp eller mikroorganismer som er innført utenfor sitt naturlige spredningsområde, i dette inngår alle deler, kjønnsceller, frø, egg og propaguler av disse artene samt hybrider, sorter eller raser som kan overleve eller forøke seg.
2. Fremmed invaderende art: Fremmed invaderende art hvis introduksjon eller spredning har vist seg å true eller ha negativ innvirkning på biologisk mangfold og relaterte økosystemtjenester.
3. Fremmed invaderende art av unionsbetydning (EU): Fremmed invaderende art hvis skadelige effekter anses å kreve koordinert handling på unionsnivå (EU) i samsvar med artikkel 4.3.
4. Fremmed invaderende art av betydning for medlemslandene i EU: Fremmed invaderende art, som ikke er av unionsbetydning, som en medlemsstat, basert på grunnlag av vitenskapelige bevis, anser har negative påvirkninger gjennom utplanting og spredning, selv om disse effektene ikke er bekreftet fullt ut, der dette er relevant for landets territorium eller en del av det, og krever handlinger på medlemsnivå.

ET GLOBALT PROBLEM

Arter er blitt spredt gjennom tusenvis av år, men med økt transport og handel har tempoet på nye introduksjoner nå økt (Meyerson og Mooney 2007). Det totale tapet for verdensøkonomien som et resultat av invaderende fremmede arter, er estimert til fem prosent av årsproduksjonen. (Pimentel et al. 2002) For at en art skal bli invaderende, kreves det en rekke hendelser med vellykket kolonisering og etablering, og av alle arter som sprer seg, forårsaker 20 til 30 prosent av alle introduserte arter over hele verden et problem. (Pimentel et al. 2001) Innføringshastigheten er rapportert så høy som to til tre nye arter per år i Australia og opptil en art hver niende uke i California i USA. (WWF International, 2009) I Europa etableres det omtrent ti nye arter hvert år. (Hulme et al. 2009)

Gjennomsnittlig forsinkelsesfase (tid mellom introduksjon og vellykket spredning og påvirkning av en art) har blitt estimert til å være omtrent 50 år, med en kortere forsinkelsesfase for tropiske arter enn tempererte arter. (Daehler 2009)

Globalt brukes store summer på å kontrollere og prøve å utrydde invaderende fremmede arter. Bare i Storbritannia koster parkglidesamfunnet 166 millioner pund årlig. (Williams et al. 2010) Parkslirekne har blitt bredt distribuert der, og 9,2 prosent av elver og kanaler i England og Wales er omgitt av parkslirekne, og 3,1 prosent i Skottland. (Williams et al. 2010)

OPPFØRTE PLANTER PÅ LISTEN

SVERIGE

Sveriges definisjon av fremmede skadelige arter:

Invasiva främmande (efter år 1800) arter är främmande arter som med människans hjälp medvetet eller omedvetet spridits utanför sitt naturliga utbredningsområde och i sin nya miljö ställer till problem för ekosystemen, människors hälsa eller för ekonomin.
(Naturvårdsverket)

EU-listede fremmede skadelige plantearter som finnes i den svenske naturen, er:

- Gudetre, *Ailanthus altissima*
- Rosesilkeurt, *Asclepias syriaca*
- Grønn cabomba, *Cabomba caroliniana* (vannplante)
- Smal vasspest, *Elodea nuttallii* (vannplante)
- Japansk humle, *Humulus japonicus (scandens) ssp. scandens*
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum mantegazzianum*
- Tromsøpalme, *Heracleum persicum*
- Kjempepringfrø, *Impatiens glandulifera*
- Skunkkala, *Lysichiton americanus*

Fremmede planter som Naturvårdsverket analyserer og vurderer å foreslå som IAS overfor regjeringen i 2020, er:

- Tysklønn, *Acer pseudoplatanus*
- Sprikemispel, *Cotoneaster divaricatus*
- Fjøreknapp, *Cotula coronopifolia*
- Hagelupin, *Lupinus polyphyllus*
- Sibirbergknapp, *Phedimus hybridus*
- Parkslirekne, *Reynoutria japonica*
- Rynkerose, *Rosa rugosa*
- Gravbergknapp, *Sedum spurium*
- Kanadagullris, *Solidago canadensis*

DANMARK

Danmarks definisjon av fremmede skadelige arter:

Invasiv ikkehjemmehørende art: ikkehjemmehørende art, hvis introduksjon eller spredning er konstatert at være en trussel mod eller have skadelig innvirkning på det biologiske mangfoldet og de relaterte økosystemtjenestene. «Invasiv art» vil blive anvendt synonymt med «invasiv ikkehjemmehørende art».

Fremmede plantearter som er oppført på EUs liste og allerede finnes i naturen i Danmark, er:

- Gudetre, *Ailanthus altissima*
- Rosesilkeurt, *Asclepias syriaca*
- Grønn cabomba, *Cabomba caroliniana* (vannplante)
- Smal vasspest, *Elodea nuttallii* (vannplante)
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum mantegazzianum*
- Tromsøpalme, *Heracleum persicum* (syn. *Heracleum laciniatum*)
- Sosnowsky-bjørnekjeks, *Heracleum sosnowskyi*
- Kjempepringfrø, *Impatiens glandulifera*
- Gul skunkkala, *Lysichiton americanus*

Følgende fremmede skadelige planter er oppført på den danske nasjonale listen. Plantene omfattes av handelsforbud fra 1. januar 2019:

- Andematbregne, *Azolla filiculoides*
- Newzealandsk firling, *Crassula helmsii*
- Vasspest, *Elodea canadensis*
- Kanadaspringfrø, *Impatiens capensis*
- Mongolspringfrø, *Impatiens parviflora*
- Romhegg, *Prunus serotina* (Handelsforbud fra 1. januar 2022)
- Kanadagullris, *Solidago canadensis*
- Kjempegullris, *Solidago gigantea*
- Parkslirekne, *Reynoutria japonica*
- Kjempepirekne, *Reynoutria sachalinensis*
- Hybridpirekne, *Reynoutria x bohemica*
- Rynkerose, *Rosa rugosa* (Handelsforbud fra 1. januar 2022)

I Danmark har man dessuten en nasjonal liste over invaderende dyr- og plantearter som omfatter 130 arter (inklusive artene på EU-listen)

Kjempebjørnekjeks er den eneste fremmede skadelige planten som omfattes av skadedyrbekjempelseslovgivningen i Danmark. Dette innebærer at kommuner kan utarbeide egne handlingsplaner for å bekjempe kjempebjørnekjeks og gi anvisninger til jordeiere eller brukere av områder der planten skal bekjempes. Jordeiere er forpliktet til å utrydde planten og påse at kontrollen blir utført på en slik måte at det ikke forekommer ytterligere spredning.

NORGE

Norges definisjon av fremmede arter og fremmede skadelige arter:

Fremmed art: En art som er innført til stedet, tilsiktet eller utilsiktet, men som opprinnelig hører hjemme et annet sted. De aller fleste gjør ingen skade, men noen påvirker det biologiske mangfoldet negativt. Arter som var fast reproduserende i Norge allerede per 1800 regnes som stedegne i Norge. Alle fremmede arter er risikovurdert av Artsdatabanken. Fremmede skadelige arter finnes i gruppene som er risikovurdert å utgjør høy eller svært høy risiko. Fremmede skadelige arter: Fremmed art hvis introduksjon og/eller spredning kan true stedegent biologisk mangfold og/eller domestiserte dyr og planters helse.

Det er forbud mot innførsel, omsetning og planting av disse plantene i Norge:

- Storklokke, *Campanula latifolia* ssp. *macrantha*
- Sølvarve, *Cerastium biebersteinii*
- Filtarve, *Cerastium tomentosum*
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum mantegazzianum*
- Tromsøpalme, *Heracleum persicum* (syn. *Heracleum laciniatum*)
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum persicum* (syn. *Heracleum laciniatum*)
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum persicum* (syn. *Heracleum laciniatum*)
- Kjempebjørnekjeks, *Heracleum persicum* (syn. *Heracleum laciniatum*)
- Sandlupin, *Lupinus nootkatensis*
- Jærlupin, *Lupinus perennis*
- Hagelupin, *Lupinus polyphollus*
- Sibirbergknapp, *Phedimus hybridus*
- Parkslirekne, *Reynoutria japonica*
- Kjempeblirekne, *Reynoutria sachalinensis*
- Hybridblirekne, *Reynoutria x bohemica*
- Gravbergknapp, *Sedum spurium*
- Kanadagullris, *Solidago canadensis*
- Kjempegullris, *Solidago gigantea*
- Rynkerose, *Rosa rugosa*

Planter som omfattes av forbudet fra 2021:

- Høstberberis, *Berberis thunbergii*
- Dielsmispel, *Cotoneaster dielsianus*
- Blomstermispel, *Cotoneaster multiflorus*
- Sprikemispel, *Cotoneaster divaricatus*
- Alpegullregn, *Laburnum alpinum*
- Gullregn, *Laburnum anagyroides*
- Balsampoppel, *Populus balsamifera*
- Berlinerpoppel, *Populus x berolinensis**
- Grønnpil, *Salix alba x fragilis*
- Skjørpil, *Salix fragilis**
- Alaskakornell, *Swida sericea*
- Planter som omfattes av forbudet fra 2021:

*Et forslag fra regjeringen om å utsette forbudet mot berlinerpoppel og skjørpil er sendt ut på høring i november 2020. Begrunnelsen er at Artsdatabanken endret risikovurderingen for disse to i 2018, fra SE (svært stor risiko) til LO (lav risiko).

ANSVARLIGE MYNDIGHETER

SVERIGE

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket, som er den ansvarlige nasjonale myndigheten sammen med Hav & Vattenmyndigheten, har utarbeidet Sveriges første handlingsplan. Denne planen ble presentert for EU i 2019. Handlingsplanen skal, sammen med andre lignende tiltak, redusere risikoen for utilsiktet spredning av artene i svensk natur. Handlingsplanen skal revideres minst hvert sjette år. Neste revidering skal foretas senest 2025. Planen vil også bli oppdatert etter hvert som det tilføyes nye arter på EUs liste. Arter skal innlemmes i handlingsplanen senest tre år etter at de er oppført på listen. Tiltakene startet i 2019.

Naturvårdsverket har også hatt ansvar for å planlegge tiltak for håndtering av de EU-listede artene som vurderes å ha stor spredning. Dette gjelder kjempebjørnekjeks og kjempespringfrø. Tiltaksplanen beskriver hvordan arbeidet skal planlegges og utføres på ulike områder. I tillegg gir den veiledning om metoder for utrydning, begrensnig av bestand eller fysisk avgrensning. Naturvårdsverket i Sverige skal også veilede fylkesadministrasjonene (länsstyrelserna), andre myndigheter og aktører i samfunnet når det gjelder anvendelse av lover og regler vedrørende fremmede skadelige arter. Naturvårdsverket skal videre utarbeide kunnskapsgrunnlag og foreta ulike vurderinger på området.

FYLKESADMINISTRASJONENE

Fra og med 1. januar 2019 fikk fylkesadministrasjonene ansvaret for å vedta utrydningstiltak mot fremmede skadelige arter. Naturvårdsverket kan imidlertid overta dette ansvaret hvis det vurderes som mer effektivt at utrydningen organiseres på nasjonalt nivå.

Fylkesadministrasjonene er også ansvarlige for å påse at lover og regler overholdes. Dette ansvaret kan delegeres til kommuner.

DANMARK

MILJØSTYRELSEN

Danmarks ansvarlige myndighet for EU-forordningen om fremmede skadelige arter er den danske Miljøstyrelsen. I likhet med Sverige omfattes Danmark av EU-forordningen.

Miljøstyrelsens siste handlingsplan med tiltak mot fremmede skadelige arter ble offentliggjort juni 2017 og er en oppdatering av handlingsplanen fra 2009. I handlingsplanen beskrives blant annet virkningene på økonomien, samfunnet og menneskers helse.

Danmarks forrige miljøminister, Esben Lunde Larsen, skrev forordet til handlingsplanen.

Miljøstyrelsen presenterer samtlige planter som er oppført på EUs liste. Dessuten er det utarbeidet fire spesifikke retningslinjer for bekjempelse. Disse er utarbeidet i samsvar med strategien for bekjempelsesmiddel og fokuserer derfor på kontroll uten bruk av plantevernmidler. Disse plantene er: romhegg, kjempebjørnekjeks, pastinakk og rynkerose.

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET

På oppdrag fra den norske regjeringen har Klima- og miljødepartementet, Finansdepartementet, Forsvarsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet utarbeidet «Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter», som ble lagt fram i 2007. Myndigheter fra ulike sektorer er i fellesskap ansvarlige for å gjennomføre tiltak ifølge strategien.

For å forhindre at fremmede arter invaderer norsk natur og truer det biologiske mangfoldet har den norske regjeringen vedtatt nye og strengere regler. I 2016 kom et forbud mot innførsel, omsetning og planting av 17 planter. Ytterligere 11 planter omfattes av forbudet fra 2021. De nye bestemmelsene har ikke tilbakevirkende kraft. Derfor stilles det ikke krav om å fjerne planter som allerede finnes i norske hager og parker, men det er forbudt å importere, selge og dyrke dem.

I august 2020 kom Klima- og miljødepartementet med tiltaksplanen «Bekjempelse av fremmede skadelige organismer», som bygger på den tverrsektorielle strategien fra 2007. Planen fastsetter mål og tiltak for å redusere risikoen for negative effekter av fremmede skadelige organismer i Norge. Planen kan lastes ned her:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/bekjempelse-av-fremmede-skadelige-organismer/id2721711/>

MILJØDIREKTORATET

Miljødirektoratet er en underliggende etat i Klima- og miljødepartementet. Direktoratet, som er et faglig uavhengig organ, gjennomfører og gir råd om utvikling av klima- og miljøpolitikk. Miljødirektoratet skaffer og formidler miljøinformasjon, utøver og iverksetter forvaltningsmyndighet, styrer og veileder regionalt og kommunalt nivå, gir faglige råd og deltar i internasjonalt miljøarbeid.

Miljødirektoratet er ansvarlig for å håndheve bestemmelser om fremmede arter. Miljødirektoratet deltar også i internasjonalt samarbeid på dette området. De administrerer og bidrar til tiltak mot fremmede organismer. Målgruppen er regionale, nasjonale og internasjonale ikke-statlige organisasjoner, institusjoner og privatbedrifter. Offentlige aktører er ikke i målgruppen for programmet.

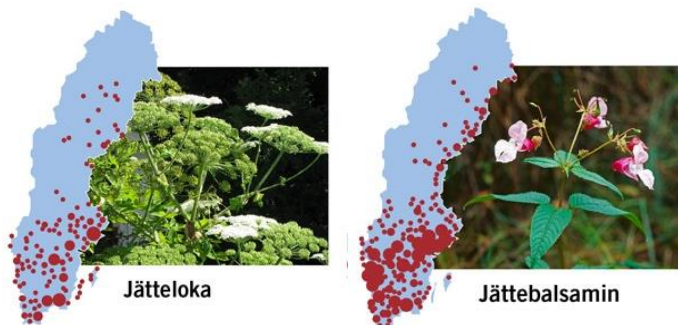
FYLKESMANNEN/STATSFORVALTEREN

Fylkesmannen (fra 2021 kalt statsforvalteren) er ansvarlig for å veilede og samordne tiltak mot fremmede skadelige arter. Fylkene har fått i oppdrag av Miljødirektoratet å utforme en enkel regional handlingsplan mot fremmede skadelige arter. Planen skal i første rekke være et arbeidsredskap for fylkesmannen/statsforvalteren, men den kan også fungere som referanse for kommuner og bedrifter.

DET NORDISKE ARTDATABANKENES ARBEID MED FREMMEDE INVADERENDE PLANTER.

SVERIGE

Til Artdatabanken kan allmennheten innrapportere registrerte fremmede skadelige arter, som f.eks. hagelupin, parkslirekne, sjøgull og rynkerose. Rapportering kan gjøres via invasivaarter.nu eller via artfakta.se.

BEREGNINGSMODELL

Sverige forbereder et grunnlag for en nasjonal liste. «Naturvårdsverket» og «Havs- og vattenmyndigheten» (Miljødirektoratet) har gitt Artdatabanken i oppdrag å lage en risikoklassifisert liste over fremmede arter. Arbeidet inkluderer tusen arter og er utført med en metode som estimerer den økologiske effekten og invasjonspotensialet.

Metoden kalles GEIAA – Generic Ecological Impact Assessment of Alien Species (Generisk økologisk konsekvensvurdering av fremmede arter) – og resultatene presenteres i rapporten *Klassifisering av fremmede arters effekter på biologisk mangfold i Sverige – Artdatabankens risikoliste*. Rapporten er et grunnlag for myndighetenes fremtidige arbeid med fremmede arter. Der de ser på risikovurdering, distribusjonsmønster, ruter for innføring, negative effekter, kostnader for skade og bruk og økonomiske fordeler samt konsekvensutredning. Artdatabanken her i Norge har også brukt GEIAA-metoden.

Metoden har blitt brukt i kombinasjon med modeller for fremtidens klima (i ca 50 år) og klimamodellene er basert på fortsatt høy bruk av fossilt brensel (RCP 8.5). Utgangspunktet for arbeidet var en lang liste over fremmede arter som allerede finnes i Sverige eller som finnes i våre nærmeste områder.

Den første rapporten skulle etter planen komme ved årsskiftet 2019/2020 (samfunn, kostnader, økosystemtjenester). Imidlertid blir den trolig ikke ferdig før i slutten av 2020.

I 2020 skal grunnlaget bearbeides, og deretter følger forankringsarbeid og forslag til regjeringen. Eventuelt vil artene omfattes av ulike regler.

I dag analyserer Naturvårdsverket flere ulike arter: parkslirekne, hagelupin, rynkerose, sibirbergknapp og gravbergknapp. Flere arter skal analyseres, men det er ennå ikke klart hvilke det blir.

Metodens resultat presenteres i fem kategorier

NK: No known impact – arter som ikke sprer seg og som ikke har noen kjent økologisk effekt.

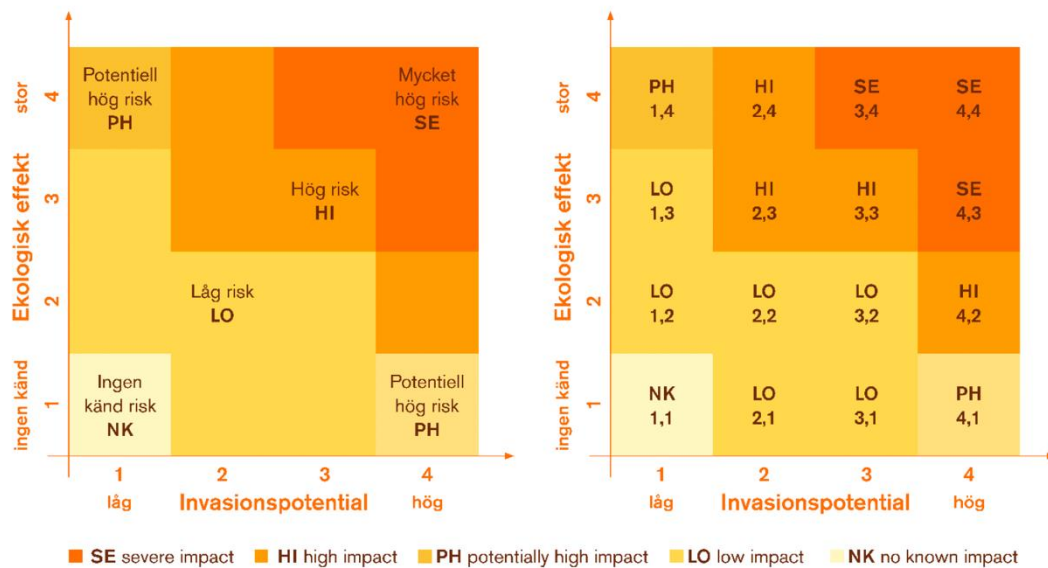
LO: Low impact – arter uten verken større spredning eller større økologisk effekt.

PH: Potentially high impact – arter som har høy økologisk effekt i kombinasjon med lavt invasjonspotensial, alternativt arter med høyt invasjonspotensial men uten kjent økologisk effekt.

HI: High impact – arter som sprer seg lite eller begrenset i kombinasjon med i hvert fall moderat økologisk effekt, alternativt arter med begrenset økologisk effekt men med høyt invasjonspotensial.

SE: Severe impact – arter med stor eller potensiell stor økologisk effekt og som har potensiale til å etablere seg over store områder.

Kilde: Artdatabanken.se

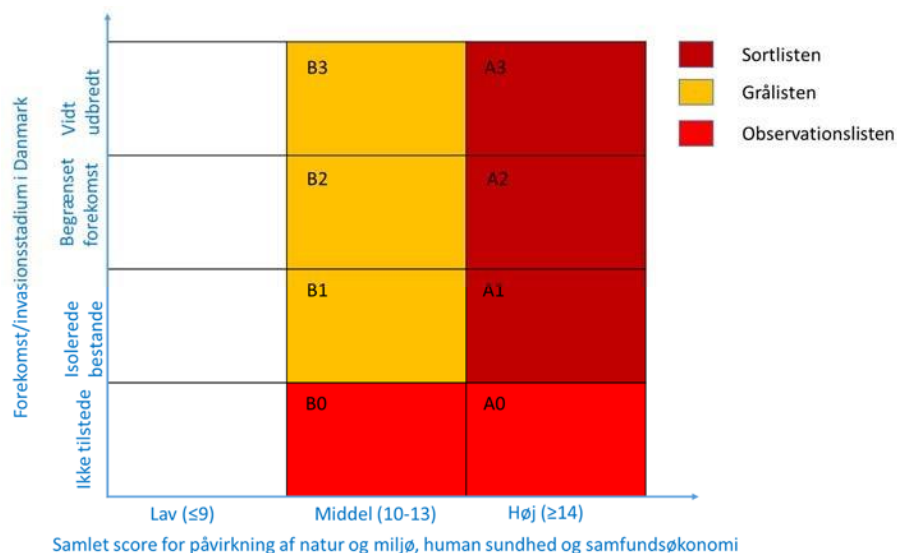
DANMARK

Den danske artsdatabanken, invasive-arter.dk, drives av Miljøstyrelsen. Her kan man innrapportere fremmede arter og se hvordan de er spredt.

BEREGNINGSMODELL

Danmark har valgt å benytte det belgiske HARMONIA-systemet og ISEIA-protokollen for å vurdere hvordan fremmede skadelige arter påvirker natur og miljø. Vurderingen bygger på et poengsystem der påvirkningen inndeles i fire områder:

- 1) Spredningspotensial
- 2) Livsmiljøets bevaring og naturverdi
- 3) Påvirkning på stedegne arter
- 4) Påvirkning på økosystemets funksjoner

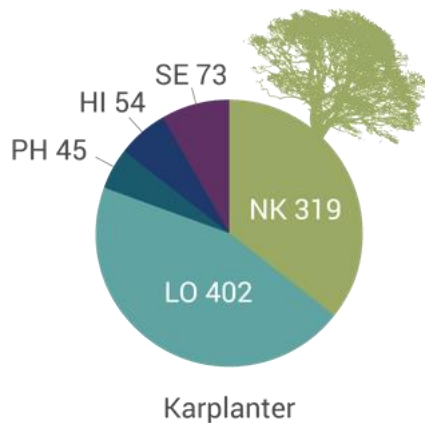
For hvert område gis det fra ett til tre poeng. Ett poeng betyr lav (= ingen) påvirkning, to er middels og tre betyr stor påvirkning. Det maksimale antall poeng for påvirkning på natur og miljø, som i rapporten kalles HARMONIA-poeng, er derfor 12. Ifølge internasjonale risikovurderingsstandarder kan arter som får 11–12 poeng, karakteriseres som svartelistede arter. Arter som får 9–10 poeng, hører til på den grå listen, mens arter som får færre poeng, anses for å ha liten miljøpåvirkning.

NORGE

Den norske Artsdatabanken, artsdatabanken.no/fremmedearter har ansvaret for å vurdere økologiske risikoer knyttet til arter som ikke er stedege i Norge (fremmede arter), samt å holde oversikt over slike arter som er oppdaget i Norge. Her kan man rapportere fremmede arter. I tillegg har Artsdatabanken en varslingsjeneste som gir tips når noen rapporterer at de har oppdaget slike arter. Hvert femte år publiserer Artsdatabanken en risikovurdering av fremmede arter. Dette ble gjort i 2007 og 2012 og den siste risikovurderingen kom i juni 2018. Listen over fremmede arter for 2018 inneholder en oversikt over fremmede arter som finnes i Norge. Den behandler også introduksjonsveier, etablering og spredning i ulike typer livsmiljøer, og den totale risikoen som ulike arter er for det naturlige mangfoldet i Norge. Neste utgave av rapporten kommer i 2023.

BEREGNINGSMODELL

Alle fremmede planter er klassifisert i fem ulike risikokategorier: ingen kjent risiko, lav risiko, potensielt høy risiko, høy risiko eller svært høy risiko. Et eksempel på en planteart som anses for å ha meget høy økologisk risiko, er hagelupin.

Fem risikokategorier: ingen kjent risiko (NK), lav risiko (LO), potensielt høy risiko (PH), høy risiko (HI) eller svært høy risiko (SE).

INVESTERTE MIDLER

I 2009 anslo EU at den samlede sosioøkonomiske kostnaden som følge av fremmede skadelige arter i EU ligger på 12,5–20 milliarder euro per år. Kostnadene fortsetter å stige.

SVERIGE

Ifølge Åtterapportering av skydd og tiltak for värdefull natur 2016–2018 har Naturvårdsverket brukt:

2016 8 968 000 SEK

2017 15 499 000 SEK

2018 18 095 000 + 2 900 000 SEK til IAS-arbeidet (derav cirka 10 millioner SEK til mårhunder)

2019 Ennå ikke tilgjengelig

Ifølge SLU koster det Sverige 1,1–4,5 milliarder hvert år å bekjempe skader fra fremmede skadelige arter og å holde disse artene under kontroll.

DANMARK

I rapporten fra det danske rådet for økonomi og miljø, *Økonomi og miljø 2014*, ble kostnadene forbundet med fremmede skadelige arter i Danmark – med stor usikkerhet – beregnet til i underkant av 1 milliard danske kroner per år. Her inngår ikke kostnadene av negativ påvirkning på biologisk mangfold, da disse er vanskelige å vurdere.

De midlene som er øremerket håndtering av fremmede skadelige arter, er angitt i Finansloven fra 2018. Man finner den på www.fm.dk/publikationer/2018/finanslov-for-2018, under Miljø- og matvaredepartementet.

2018 5,1 millioner DKK

2019 11,0 millioner DKK

Midlene fordeles i hovedsak på administrative utgifter (lønn), håndtering av introduksjonsveier, offisiell kontroll, overvåking, hurtigkontroll og kontroll. Mye av kontrollen med utbredte arter, som e.g. kjempebjørnekjeks, og på visse steder parkslirekne, foregår i kommunene. Offentlige myndigheter har fokus på å kontrollere arter med en begrenset

spredning og samordne kontrolltiltakene mot invaderende rovdyr. Siden 2017 har Danmark hatt offentlig styrt bekjempelse av plantearter med begrenset spredning, inkludert kjempebjørnekjeks, bjørnekjeks og skunkkala.

NORGE

I 2013 kom rapporten *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av fremmede arter i Norge: Metodeutvikling og noen foreløpige tall*. I rapporten ble de samfunnsøkonomiske kostnadene i Norge anslått til å ligge mellom 2,3 og 3,9 milliarder NOK i 2013.

Når det gjelder beregnede kostnader til bekjempelsesmidler, anslås tallet til rundt 24 millioner NOK i vernede områder i 2020, og rundt 18 millioner NOK utenfor vernede områder. Utgifter til fast ansatte medarbeidere i offentlige etater er ikke medregnet. I Norge forvalter Miljødirektoratet 5 millioner NOK årlig, hvor organisasjoner kan søke om støtte. (Kilde: Det norske hageselskap)

ANSVAR FOR UTRYDNING OG HÅNTERING

SVERIGE

FYLKER OG KOMMUNER

Ifølge den svenske forordningen som trådte i kraft 1. januar 2019, er fylkesadministrasjonene ansvarlige for utrydningstiltak når det gjelder alle arter på EUs liste, bortsett fra arter som allerede har stor spredning i landet. For øyeblikket gjelder dette unntaket kjempebjørnekjeks og kjempespringfrø. Utrydningstiltakene skal ha som mål å fjerne hele bestanden av den fremmede skadelige arten fullstendig og permanent.

Som hovedregel har fylkesadministrasjonene også ansvar for håndteringstiltak mot de artene som har stor spredning eller omfattes av unntaket fra utryddingskravet. Eksempler på håndteringstiltak kan være avgrensning av en bestand, begrensning av bestanden eller utrydningstiltak.

Fylkesadministrasjonen har dessuten ansvaret for å vurdere når det er rimelig å gjenopprette skadede økosystemer etter at en utrydning er gjennomført.

Kommunen er ansvarlig for tiltak på offentlige områder som parker og egne grøntarealer.

Når det gjelder gudetrær, krever fylkesadministrasjonen i Skåne at grunneiere rapporterer forekomst og iverksetter en bekjempelsesplan med påfølgende tilsyn. Denne metoden kan også benyttes for parkslirekne og andre arter når denne planten inkluderes på listen over fremmede skadelige planter.

TRAFIKVERKET

Trafikverket har ansvaret for bekjempelse av fremmede skadelige arter i transportinfrastrukturen. De tillater ikke bruk av plantevernmidler, unntatt ved bekjempelse av planter langs jernbanen, ved spor og på driftsteder, samt spesifikt til bekjempelse av kjempebjørnekjeks. Trafikverket bruker metodene rotkapping, klipping og rydding. I tilfeller hvor det i tillegg er behov for kjemiske metoder, skal bekjempelsen foretas ved påstryking eller pensling med plantegift. I visse tilfeller skal det iverksettes spesielle tiltak for å begrense forekomsten av hagelupin.

HAGEBRANSJEN

Alle næringer som i sin virksomhet håndterer, bruker eller handler med fremmede skadelige arter, er ansvarlige for å følge de forbud som gjelder for artene på EUs liste: forbud mot å importere, holde, selge, transportere, bruke, bytte, tillate reproduksjon og vekst, dyrke eller slippe ut disse artene i miljøet. Dette gjelder også for arter med stor spredning. Informasjon som retter seg til hagebruksnæringen finnes på Naturvårdsverkets hjemmeside: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Invasiva-frammande-arter/Frammande-arter--ansvarsfordelning/#naringar>

PLANTESKOLER OG FRØHANDEL

Fra og med 2. august 2018 er det ikke lenger tillatt å kjøpe, selge, bytte eller gi bort risikolistede planter i EU. Dette inkluderer frø. Om en art er oppført på listen, vil det blant annet

være forbudt å importere eller dyrke den samt å sette den ut i naturen. Dette gjelder enten den har mulighet til å etablere seg i Sverige eller ikke.

Ingen av de større aktørene innen planteskoler eller frøsalg som er rettet mot forbrukere, har informasjon om fremmede skadelige planter i sine kanaler.

Flere av de store aktørene innen frøhandel til privatpersoner har besluttet å stoppe salg av blant annet lupinfrø.

GRUNNEIERE OG DE SOM HAR BRUKSRETT TIL EIENDOM

Grunneiere er ansvarlige for fremmede skadelige arter på egen eiendom. Grunneieransvaret gjelder for alle, både privatpersoner som har hage, kommunale og statlige grunneiere, samt for firmaer som eier eiendommer. Også alle som eier eiendom med bruksrett, kan være ansvarlige for fremmede skadelige arter på eiendommen.

Hvis en grunneier eller bruksrettsinnehaver har fått kjennskap til at det på deres eiendom forekommer en art som er oppført på EUs liste over fremmede skadelige arter, er de altså forpliktet til å bekjempe arten. Denne forpliktelsen gjelder i alle typer miljøer, både dyrket miljø som f.eks. produksjonsarealer for skogbruk, jordbruk og hager, men også i uberørt naturmiljø.

ALLMENNHETEN

Privatpersoner er også forpliktet til å overholde forbudene som gjelder for artene på EUs liste: forbud mot å importere, holde, selge, ale opp, transportere, bruke, bytte, la plantene blomstre og sette frø eller spre artene ut i naturen. Dette betyr blant annet at det ikke er tillatt å la EU-listede arter vokse i hagen sin eller dele disse med andre.

Allmennheten spiller en viktig rolle når det gjelder å gjøre oppmerksom på forekomst av skadelige fremmede arter, blant annet gjennom direkte kontakt med myndigheter eller via rapportering til noen av rapporteringssystemene som finnes, på invasivaarter.nu.

DANMARK

MILJØVERNBYRÅET

Det danske miljøvernbyrået er ansvarlig myndighet for tiltak mot fremmede skadelige arter. De har også ansvaret for det mer generelle informasjonsarbeidet om fremmede skadelige arter når det gjelder spredning og bekjempelsesmetoder. Informasjonsarbeidet skjer i nært samarbeid med berørte organisasjoner og bransjer.

MYNDIGHET

Arbeidet med utryddelse og begrensnings av spredning utføres av flere ulike aktører og myndigheter, blant annet Kirke- og kulturdepartementet, det danske Forsvaret, det danske Vejdirektoratet, den danske Naturstyrelsen, kommunene og BaneDanmark. Kontrolltiltakene gjennomføres i samsvar med de handlingsprogrammene som er utarbeidet i den danske miljøavtalen.

GRUNNEIERE OG DE SOM HAR BRUKSRETT TIL EIENDOM

Grunneiere er ansvarlige for utryddelse på sine arealer. Det er bare bjørnekjeks som er underlagt lovgivning. Myndighetene kan kreve av grunneier å bekjempe den eller kreve at grunneieren skal betale for bekjempelse.

ALLMENNHETEN

Akkurat som i Sverige må enkeltpersoner overholde forbudene som gjelder for de EU-listede artene.

Dessuten gjennomfører mange kommuner frivillige tiltak for å utrydde kjempebjørnekjeks.

NORGE

MILJØDIREKTORATET

Miljødirektoratet er ansvarlig for å håndtere bestemmelser vedrørende fremmede organismer. Formålet er å hindre at fremmede arter innføres, spres eller påvirker naturen på negativ måte. Direktoratet deltar også i internasjonalt samarbeid. Myndigheter fra ulike sektorer er ansvarlige for å oppfylle Miljødirektoratets strategi på dette området.

Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede arter dreier seg om å gjennomføre tiltak samt å håndheve og opprettholde forordninger som gjelder innførsel, spredning og kontroll av fremmede arter.

FYLKER

Fylkesmannen/statsforvalteren skal veilede kommunene og bidra til samordning og gjennomføring av tiltak mot fremmede skadelige arter på regionalt nivå. Fylkesmannen/statsforvalteren kan også initiere handlingsplaner mot fremmede arter regionalt.

KOMMUNER

Kommunene spiller en viktig rolle i arbeidet for å nå nasjonale miljømål og overholde internasjonale forpliktelser. De er ansvarlige for å ta vare på det lokale naturmangfoldet. Dessuten hjelper kommuner med informasjon om, og tiltak for å bekjempe fremmede arter. Kommunene har myndighet til å fatte vedtak i samsvar med Plan- og bygningsloven og ulike sektorlover. De spiller en viktig rolle i å oppfylle nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser. Målene er et viktig grunnlag for kommunenes områdeforvaltning. Dessuten skal kommunene beskytte det naturlige mangfoldet av regional og lokal verdi.

ORGANISASJONER

Det er mulig for organisasjoner å søke om bidrag fra Miljødirektoratet for å bekjempe spredning av fremmede skadelige arter.

GRUNNEIERE

Som grunneier er man ansvarlig for at innførte pryddplanter holder seg innenfor hagegjerdet og ikke sprer seg utenfor tomten. For hagelupin og flere andre arter betyr dette at plantene må skjæres ned etter blomstring for å hindre frøsetting og -spredning. For planter som spres med utløpere og rotdeler, skal jordeieren sørge for fysiske hinder.

HAGEAVFALL OG KOMPOST

SVERIGE

Avfall Sverige er en medlemsorganisasjon for landets kommunale avfallsanlegg. De har 2019 startet arbeidet med fremmede planter.

Sammen med Naturvårdsverket og fylkesadministrasjonene i Skåne, Halland og Västra Götaland er de i ferd med å utarbeide et veiledningsskriv med rutiner for hvordan plantemateriell i mindre mengder skal håndteres. Det er bare ett forbrenningsanlegg i hele landet som kan ta imot større mengder jordavfall: Fortum i Kumla.

KOMMENTARER FRA AVFALL SVERIGE

- De erkjenner at de har store kunnskapsmangler, og at det heller ikke er mulig å få tilstrekkelig kunnskap i landet.
- Parkslirekne blir trolig den vanskeligste planten når det gjelder avfallshåndtering.
- Medlemmene har i flere år prøvd å dekke jordmasse som inneholder parkslirekne med geoduk, uten at det har gitt ønsket resultat.
- Man mangler kunnskap om hvor høy temperatur som kreves ved oppvarming for at for eksempel parkslirekne skal dø.

AVFALLSANLEGG

Avfallsanlegg har som oftest en kort sammenfatning om fremmede skadelige planter og lenker videre til Naturvårdsverkets hjemmeside.

På enkelte større mottak har de hatt en separat container for IAS siden våren 2019. Det finnes ingen rutiner for kontroll av hva som kastes, bortsett fra at ansatte av og til sjekker kompostavfall og sekker.

KOMMENTARER FRA AVFALLSANLEGG

- Savner samordning innen bransjen
- Merker en betydelig økning av IAS-avfall
- Det er stor risiko for at plantedeler havner i komposthaugen
- Man vet for tiden ikke hvordan man håndtere store mengder, som jordmasser
- Føler de er langt fra målet og mangler fullstendig oversikt når det gjelder IAS
- Mangler kunnskap om kompostering/oppvarming for å kunne destruere IAS

DANMARK

De danske avfallsanleggene informerer på sine nettsider om at de fremmede skadelige artene skal pakkes i poser og kastes i containere for brennbart materiale. De informerer om at IAS ikke skal kastes som hageavfall fordi frø og rotdeleler kan overleve komposten og dermed spres videre.

NORGE

Avfall Norge har laget en veiledning med råd om hvordan fremmede arter skal transporteres og håndteres: [Hagerømlinger – Veileder for hageavfallsmottak](#)

Ifølge Avfall Norges «beste praksis»-metode skal all kompostering unngås, og avfall skal i stedet brennes.

På oppdrag fra Miljødirektoratet utarbeidet SWECO i 2018 rapporten *Håndtering av løsmasser med fremmede skadelige plantearter og forsvarlig kompostering av planteavfall*

med fremmede skadelige plantearter.

<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m982/m982.pdf>

Miljødirektoratet bruker rapporten som kunnskapsgrunnlag i det videre arbeidet med tilsyn i forbindelse med å oppfylle pliktene i bestemmelsene om fremmede organismer. Rapporten er inndelt i to deler: Del 1 behandler håndtering av laster med fremmede skadelige arter, og del 2 handler om korrekt kompostering av planteavfall med fremmede skadelige arter. Både del 1 og 2 handler kun om plantearter.

INFORMASJON OG KUNNSKAPSAKTIVITETER

SVERIGE

FYLKESADMINISTRASJONEN

Arbeidstiden brukes hovedsakelig på rådgivning til privatpersoner, til å bistå med identifisering av arter og informasjon til kommuner. Fylkesadministrasjonene har hatt ganske stor økning i spørsmål fra privatpersoner det siste året. Også fra kommunene. Fylkesadministrasjonene prøver å bistå kommunene og informere om risikoer og avfallshåndtering. Kommunenes spørsmål handler også ofte om hvem som skal betale for saneringen.

Innen fylkesadministrasjonene er det et nettverk som drives av Inger Holst i Örebro, og hvor medlemmene utveksler informasjon og erfaringer seg imellom.

Høsten 2018 avholdt Naturvårdsverket et informasjonsmøte med medarbeidere i fylkesadministrasjonene. Høsten 2019 ble det avholdt et webinar med medarbeidere i fylkesadministrasjonene.

KOMMENTARER FRA FYLKESADMINISTRASJONENE

- Flere ressurser, 50 000 kroner rekker ikke langt.
- Nasjonal samordning
- Stort behov for en brosjyre de kan dele ut eller henvise privatpersoner til. Identifisering av arter, bekjempelse og håndteringsmetoder.
- Øke kunnskap kommunene – stor variasjon når det gjelder interesse og kunnskap.
- Savner et styringsdokument om håndtering av planter som avfall.
- Det er fremdeles mangelfull lovgivning til tross for at denne har eksistert i noen år.
- «Det blir kronglete med ulike bestemmelser, avhengig av hvilken 'type' IAS det er. For eksempel er kjempespringfrø og kjempebjørnekjeks i kategorien 'arter med stor spredning'. Disse artene vurderer man som umulige å utrydde, og derfor dreier det seg her om lokal utrydning og begrensnig av spredningen. For disse artene skal Naturvårdsverket utarbeide såkalte håndteringsprogrammer. Håndteringsprogrammene er ennå ikke ferdige. Derfor vet vi fremdeles ikke hvilke ansvarsområder som vil bli pålagt fylkesadministrasjonene for artene med stor spredning. Og det er jo de som gir oss størst grunn til bekymring ...»
- Arter som ikke omfattes av EU-forordningen, men som vi likevel har store problemer med i Sverige – hvordan skal vi takle dem?
- Arter som rynkerose og hagelupin selges fremdeles på mange planteskoler, og det er et kjempeproblem.
- Gjennomgå frø- og plantskolelister med tanke på å luke ut potensielt skadelige planter.

- Folk har store problemer med å identifisere arter. For eksempel tror mange at ospeskudd i gressplen er parkslirekne.
- Privatpersoner lurer på hvem som skal komme og utrydde. De er ikke klare over at det er deres eget ansvar.
- Mange bruker plantevernmidler som har virksomt stoff glyfosat.
- Folk flest synes å mene at regjeringen ikke tar fremmede planter på alvor.
- De må få mulighet til å jobbe langsiktig.

ALLMENNHETEN

I 2018 gjennomførte Naturvårdsverket en undersøkelse, en såkalt nullmåling, av allmennhetens kunnskaper og atferd om fremmede og skadelige arter. Den vil være utgangspunkt når man om noen år skal følge opp informasjonstiltakene overfor allmennheten for å se om disse har gitt resultater. (Gjelder også HaVs ansvarsområde)

Noen resultater fra undersøkelsen i 2018:

- 50 prosent av svenskene har noe kunnskap om fremmede skadelige arter
- 51 prosent er kjent med forbudet mot å dele
- 5 prosent har tatt med seg planter fra utlandet
- 12 prosent har kastet hageavfall i naturen

Ytterligere en undersøkelse gjordes våren 2020

Noen resultat fra undersøkelsen 2020:

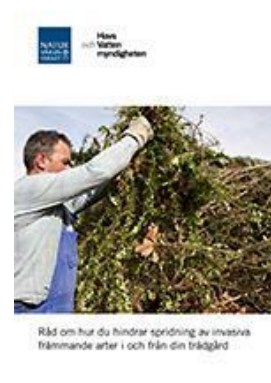
- 71 prosent av svenskene kjenner til noe om fremmede skadelige arter
- 67 prosent er kjent med forbudet mot å dele
- 5 prosent har tatt med seg planter fra utlandet
- 5 prosent har lagt hageavfall i naturen

NATURVÅRDSVERKET'S PUBLIKASJONER

Informasjonsarbeidet som Naturvårdsverket har gjort og som er rettet mot hagenæringen og hageinteresserte, omfatter:

1. Utstilling, foredrag og seminar på Skandinavias største hagemesse
2. Utstilling og foredrag på Elmia Garden, hagebransjens messe (handel, parkforvaltning, entreprenører)
3. Informasjons-e-post til hagebransjen
4. Annonsering i hagemedia
5. Informasjonsmateriell til allmennheten:

- *Om invasiva främmande arter – ett växande problem där din hjälp behövs.*
- *Om invasiva främmande växter i trädgårdsdammar*
- *Råd om hur du hindrar spridning av invasiva främmande arter i och från din trädgård*

Kortfilmer

- *Hur man tar bort och hanterar växtavfall från gul skunkkalla, jätdebalsamin, sidenört*
- *Hur man hanterar avfall från invasiva främmande arter*
- *Rapportera invasiva främmande arter*

NATURVÅRDSVERKET'S REDSKAPER TIL MYNDIGHETER

Naturvårdsverket sier at de regelmessig sender ut et nyhetsbrev om det nasjonale arbeidet med IAS til myndigheter, kommuner, bransje- og interesseorganisasjoner og andre.

De har utarbeidet en *Metodkatalog för bekämpning av invasiva främmande växter*.

Naturvårdsverket er i gang med å lage en rammeavtale som skal gjøre det enklere for fylkesadministrasjonene å leie inn entreprenører og spesialister til bekjempelsesoppgaver.

NATURVÅRDSVERKET'S REDSKAPER TIL GJENVINNINGSANLEGG

Naturvårdsverket anbefaler forbrenning som den beste metoden for å håndtere fremmede skadelige plantearter, med det formål å uskadeliggjøre dem og hindre spredning av frø og plantedeler.

Fremmede skadelige arter skal som regel ikke komposteres ettersom det er stor risiko for spredning via kompost, og fordi frø og enkelte plantedeler ikke brytes tilstrekkelig ned.

Dersom kompostering velges som gjenvinningsmetode, må man være sikker på at alle plantedeler dør. Dette krever varmkompostering med temperatur på minst 60 grader i minst tre uker. Høle komposteringsprosessen kan ta mellom 1 og 3,5 år.

Planteavfallet må sikres mot spredning under komposteringen. Kompostering anbefales ikke for de mest resistente fremmede skadelige plantearter med høyest risiko. Disse bør i stedet brennes.

Når privatpersoner skal levere fremmede skadelige arter til forbrenning skal planteavfallet være innpakket. Dersom det er mulig å ha eget deponi for fremmede skadelige arter er dette den beste løsningen.

Hvis en privatperson leverer fremmede skadelige plantearter på et avfallsdeponi, og dette blandes med annet brennbart materiale, må det utarbeides løsninger som sikrer at man ikke risikerer spredning av frø og plantedeler når avfallet deponeres sammen med annet brennbart materiale. Det er spredningsrisiko ved eventuell mellomlagring og videretransport til forbrenningsanlegg.

De har også en lenke til den norske rapporten:

<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m982/m982.pdf>

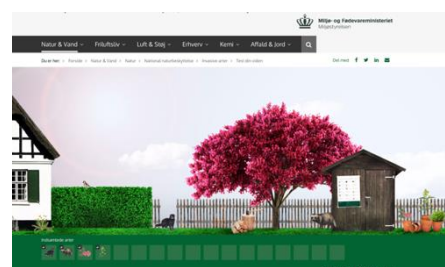
FRITIDSODLINGENS RIKSORGANISATION

Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR arbeider aktivt for å øke kunnskapen om de fremmede invaderende plantene blant sine 20 medlemsorganisasjoner samt til offentligheten. På hjemmesiden for.se finnes informasjon om tolv fremmede skadelige planter og hvordan disse plantene best kan bekjempes. Våren 2020 gjennomførte FritidsOdlingens Riksorganisation en informasjonskampanje gjennom sosiale medier der de nådde ut til over 250 000 personer. Organisasjonens hagekonsulenter gir også gratis rådgiving til offentligheten.

DANMARK

ALLMENNHETEN

På Miljøstyrelsens nettside mst.dk er det mye og lett forståelig informasjon om fremmede skadelige arter. De beskriver blant annet virkningene på økosystemet samt de genetiske og økonomiske effektene. Informasjonen gir en beskrivelse av alle arter, hvilke arter de kan forveksles med, hvordan de skal bekjempes samt hvilke arter som kan komme i fremtiden. Du finner også et animert spill der du kan teste dine kunnskaper om de fremmede skadelige artene.

KLIMATILPASNING.DK

Klimatilpasning.dk er en nettside som drives av den danske Miljøstyrelsen og er en del av et tverrsektorielt samarbeid med ulike departementer, organer og interessenter, blant annet Landsforbundet for lokale myndigheter og de danske regionene.

Klimatilpasning.dk presenterer kunnskap om klimaendringer og klimatilpasning innen en rekke ulike temaer, blant annet IAS. Informasjonen er rettet mot allmennheten, kommuner og bedrifter. På nettstedet kan man blant annet lese at klimaendringer vil påvirke spredning av plantearter, både direkte og indirekte, og gjennom endring av omliggende områder plantene kan spre seg til.

HAVESELSKABET

Haveselskabet arbeider kontinuerlig med å informere og dele kunnskap om fremmede skadelige arter samt hvordan disse kan bekjempes effektivt uten bruk av gift. I den forbindelse har Haveselskabet nær kontakt med Miljøstyrelsen. Kunnskap formidles gjennom artikler i Haveselskabets magasin Haven og på hjemmesiden www.haveselskabet.dk

I 2018 gjennomførte Haveselskabet en undersøkelse blant sine medlemmer. De ble spurt om å rapportere planter i hagen som ikke allerede anses som invaderende, men som har invaderende egenskaper. Dvs. at de sprer seg kraftig og/eller er vanskelige å begrense. Hensikten var å bli oppmerksom på planter som har invaderende egenskaper før disse sprer seg til naturen, der de kan utvikle seg til en trussel mot sårbare naturområder. Resultatet av denne undersøkelsen ble gitt videre til Miljøstyrelsen.

NORGE

ALLMENNHETEN

På Miljødirektoratets hjemmeside er det informasjon om fremmede arter og planter som betegnes som «Hagerømlinger» og om regelverket for disse. Hos Mattilsynet er det informasjon om fremmede skadelige planter på nettstedet www.mattilsynet.no

FAGUS

FAGUS, Faglig utviklingscenter for grøntanleggssektoren, ble grunnlagt i 2003 som grøntanleggssektorens paraplyorganisasjon.

FAGUS har som formål å hjelpe aktører som arbeider med utendørsmiljøer med å finne gode løsninger for planlegging, forberedelser, drift og håndtering. Senterets kjerneområder er kunnskapsgenerering, kunnskapsspredning og nettverk.

FAGUS har utarbeidet faktaark om bekjempelsestiltak mot en del fremmede plantearter. En del av disse vil bli oppdatert i 2020.

DET NORSKE HAGESELSKAP

Hageselskapet arbeider aktivt med informasjons- og kunnskapsspredning gjennom landets største hageblad, medlemsbladet Norsk Hagetidend, kampanjen «Hagerømlinger» (2018), samarbeid med fylker, kommuner og Mattilsynet og informasjon på nettstedet:

<https://hageselskapet.no/hageromlinger/>

FORSKNING

SVERIGE

SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET

Formas (Sveriges forskningsråd for bærekraftig utvikling) har avsatt midler til et prosjekt for formidling av farene forbundet med fremmede arter i lys av klimaendringer, SLU 2019–2021. Retningslinjer for formålstjenlig kommunikasjon med private hageeiere om Sveriges nye risikoklassifisering av fremmede arter.

Prosjektets formål er å bruke innovative metoder til å utvikle retningslinjer for hvordan eksperter kan kommunisere med hageeiere slik at kommunikasjonen inneholder den informasjonen mottakeren trenger for å ta gode og effektive beslutninger, og slik at informasjonen presenteres på en tilgjengelig og forståelig måte. Koordinator: professor Kristina Blenow, SLU-Alnarp.

SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet) Alnarp driver sammen med universitetet i Lund et tverrfaglig Pufendorf-prosjekt om invaderende fremmede planter som skal avsluttes våren 2020. Koordinator Tina D'Hertefeldt och Helena Hanson, www.pi.lu.se/en/activities/asg-species-and-alien-species

Et nytt tverrfaglig prosjekt ved Lund universitet og SLU Alnarp begynner høsten 2020, "The human aspect of invasiva alien plants", Koordinator: Tina D'Hertefeldt och Erik Persson, www.pi.lu.se/en/activities

VTI, STATENS VÄG- OCH TRANSPORTFORSKNINGSINSTITUT

VTI, Statens väg- och transportforskningsinstitut, har gjort en kunnskapssammenstilling om fremmede skadelige planter i Sverige og hvordan disse spres via transportsystemet. I sin studie kom de frem til at transportinfrastrukturen er en av de viktigste spredningsveiene for skadelige plantearter. Det er behov for ytterligere forskning for å undersøke hvordan trafikken bidrar til spredning lokalt. https://www.vti.se/sv/Publikationer/Publikation/invasiva-arter-och-transportinfrastruktur_1201716

DANMARK

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Instituttet for geovitenskap og naturressurser er ansvarlig for forskning innen fremmede skadelige arter. Ingen spesifikke prosjekter er kjent.

NOVANA

Overvåking av arter og livsmiljøer i Danmark skjer i første rekke gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for vannmiljø og natur (NOVANA), som er en del av Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) ved universitetet i Aarhus. NOVANAs arbeid har som mål å støtte nasjonale prioriterte behov for å overvåke data om virkningene, tilstanden og utviklingen av naturen og miljøet i Danmark. NOVANA består av åtte delprogrammer for hav og fjord, sjøer, bekker, transport og landovervåking, punktkilder, grunnvann, jordarter og livsmiljøer og luft. Overvåking av de enkelte programmene bestemmes spesifikt i forhold til de tiltakene som for eksempel er i samsvar med EU-direktiver.

Overvåking av de fremmede skadelige artene på EU-listen er en del av NOVANAs arbeid. Når NOVANAs overvåking gjennomføres, registreres observasjoner av artshendelser på EU-listen. Når forekomst av en art på EU-listen registreres, vil den danske Miljøstyrelsen raskest mulig informeres om dette, og det er de som vurderer hva som må gjøres videre. I tillegg vil data bli registrert i en spesiell feltform for fremmede skadelige arter på EU-listen og gjøres tilgjengelig via Naturdatabasen.

NORGE

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING, NINA

NINA gjør forskning, risiko- og konsekvensanalyser, kartlegging og overvåking av fremmede arter, spesielt i Norge og Arktis, og de utvikler og evaluerer tiltak rettet mot disse artene.

Effektiv overvåking og kontroll av både fremmede arter og deres veier til norsk natur krever en relevant og kontinuerlig oppdatert database som kan identifisere slike arter og genotyper. NINA arbeider med å utvikle en slik databaseløsning.

Miljødirektoratet har gitt NINA i oppdrag å utvikle et system for tidlig oppdagelse og varsling av nye fremmede arter på land. Den siste rapporten ble publisert høsten 2019, med tittelen «Tidlig oppdagelse av nye fremmede arter i Norge – uttesting og videreutvikling av overvåkingssystem for fremmede terrestriske karplanter og insekter». NINA Rapport nr. 1729. Norsk institutt for naturforskning.

«Helst burde man unngå all innførsel av skadelige fremmede arter, da dette ville ha medført de laveste kostnadene, men i praksis er dette sjelden mulig å gjennomføre. For det andre er det beste alternativet å oppdage nye fremmede arter tidlig for å svare med kontroll eller kontrolltiltak i tilfeller der dette er nødvendig. Dette konseptet kalles ‘tidlig oppdagelse og rask respons’. For å oppnå ‘tidlig oppdagelse og rask respons’ for nye fremmede arter kreves det et egnet overvåkingssystem, en risikovurderingsprotokoll, et varslingsystem og en protokoll for passende svar.»

Ytterligere rapporter fra NINA er:

- Tidlig oppdagelse og varsling av nye fremmede arter i Norge. System for overvåking av fremmede terrestriske karplanter og insekter (2018) vurderer sannsynligheten for å oppdage en ny fremmed art for ulike kombinasjoner av kartleggingsmetodikk og antall overvåkingsveier.
- Taksering av potensielt invasive Rhododendron på Vestlandet og betydningen for forvaltning. Klimaet og geologien i de vestre og nordlige delene av Storbritannia og Irland kan sammenlignes med forholdene i Vest-Norge, og de invasive variantene av rododendron er vanlige på flere steder med kaldere klima enn på deler av norskekysten.
- Fremmede arter – spredningsveien import av Planteproduktterrapporten.

NINA-forskere har avslørt mer enn 1 million blindpassasjerer som kommer med import av hageplanter. For å intensivere jakten på fremmede arter anbefaler de mer utstrakt bruk av ny teknologi, som miljø-DNA.

NINA har også utgitt to rapporter om fremmede bartrær:

- Kartlegging av kortdistansespredning av fremmede bartrær. Vrifuru (*Pinus contorta*) og lutzgran (*Picea × lutzii*)
- Kartlegging av kortdistansespredning av fremmede bartrær (NINA Rapport 1427)

NIBIO, NORSK INSTITUTT FOR BIOØKONOMI

NIBIO forsker på og formidler kunnskap om matvare- og planteproduksjon, miljø, kart, bruk av jord, genressurser, skoger, bedrifter, næringsliv og sosialøkonomi. NIBIO har bred kunnskap om identifikasjon, biologi og bekjempelse av planteskadegjørere i jord-, skog og hagebruk.

Det brukes årlig store ressurser for å kontrollere fremmede skadelige plantearter. Mange av disse artene er opprinnelig innført og plantet som prydplanter i hager og anlegg. Økt spredning og krav til aktsomhet gir behov for effektive kontrolltiltak. NIBIO kombinerer kunnskap om kontrolltiltak for tradisjonelle ugras med biologisk kunnskap om de fremmede skadelige artene for å utvikle effektive og miljøvennlige kontrollstrategier. Flere forskingsprosjekt er gjennomført for å utvikle relevante kontrolltiltak basert på strategiene for integrert plantevern som innebærer at ikke-kjemiske metoder skal foretrekkes hvis mulig.

Gjennom den nettbaserte tjenesten Plantevernleksikonet (<https://leksikon.nibio.no>) formidler NIBIO informasjon om biologi og aktuelle kontrolltiltak mot planteskadegjørere, inkludert fremmede skadelige plantearter.

Siden mange av de mest brysomme planteartene spres med jordmasser, er det også sentralt å utvikle kunnskapsgrunnlag for håndtering av masser infisert med fremmede skadelige planter eller plantedeler. Riktig destruering og/eller deponering av masser som inneholder fremmede skadelige arter kan føre til store ekstrakostnader for bygg- og anleggsbransjen. Ved blant annet arbeid som innebærer flytting av masser, har tiltakshaver ansvar for å ikke spre fremmede skadelige arter. Gjennom prosjektet BIOIMMIGRANTS jobber derfor NIBIO med utvikling av molekylære metoder for rask og presis høykapasitetsidentifisering av invaderende arter som er en trussel for land-, skogbruk og andre grønne arealer i Norge. I samme prosjekt utvikles også innovative metoder for bekjempelse av utvalgte fremmede skadelige plantearter, spesielt der de spres ved jordflyttinger.

NMBU, NORGES MILJØ- OG BIOVITENSKAPELIGE UNIVERSITET

Gjennomfører ulike forskningsprosjekter, blant annet:

- Gyvel – en dekorativ innvandrer, www.nmbu.no/fakultet/biovit/aktuelt/node/37498
- Biologisk mangfold i kraftgater, www.nmbu.no/fakultet/mina/forskning/prosjekter/biomangfold-i-kraftgater/node/29959

BEHOVSANALYSE

SVERIGE

Sverige har behov for en bredere samordning, der myndigheter, kommuner, hagebedrifter, hageforeninger og allmennheten samarbeider og handler ut fra felles retningslinjer og tiltaksplaner, både nasjonalt og lokalt.

Det er behov for mer forskning og flere studier, først og fremst innen bekjempelse og håndtering av planteavfall og jordmasser. Den nåværende kunnskapsmangelen kan føre til enda større og raskere spredning.

Vi trenger en kraftsamling for å øke kunnskapen om de fremmede skadelige artene, slik at allmennheten får bedre kunnskap om de negative effektene. Det er også behov for tilgjengelig materiale som gjør det mulig for allmennheten å lære seg å identifisere artene og bekjempe dem på riktig måte.

Det er mangel på fagfolk som har riktig kompetanse for å bekjempe blant annet parkslirekne. Hvis parkslirekne blir en listeplante som det blir forbudt å ha i hagen, vil etterspørselen etter fagfolk øke betydelig. Det er viktig allerede nå å øke kunnskapen for å minimere risikoen for feilaktige bekjempelsesmetoder og håndtering, som igjen vil føre til økt spredning.

Sveriges politikere må ta utfordringen med fremmede skadelige planter på alvor og mangedoble ressursene for å øke kunnskap og spre informasjon.

Det pågår ulike initiativ og oppfordringer til finansiering av forskning gjennom Formas (Statlig forskningsråd for bærekraftig utvikling), men for tiden er det vanskelig å se om det vil bli satt av tilstrekkelig finansiering til håndtering av fremmede invaderende arter.

DANMARK

Private hageeiere behøver få en bedre forståelse for de negative konsekvensene invaderende planter har på naturen vår og hva de kan gjøre for å forhindre innføring av nye arter samt hvordan de skal kontrollere og begrense eksisterende invaderende arter.

Det er mangel på ressurser hos de ansvarlige myndigheter, noe som gjør det vanskelig å dele og samle kunnskap sette i gang tilstrekkelige kontrollinitiativer og forskningsprosjekter for effektiv bekjempelse av invaderende arter.

Det er en uklarhet rundt hvilke retningslinjer som gjelder i forhold til om du som grunneier har en plikt til å bekjempe invaderende arter på din tomt, samt hvilke arter som er invaderende og omfattes av lovgivning og hvilke arter som overvåkes, men som ikke offisielt er invaderende i Danmark.

Håndtering av overskuddsjord med rester av parkslirekne er et stort problem. Det mangler praksis i forhold til hvordan den skal håndteres og hvordan man blir kvitt jorda som privatperson eller landskapsgartner. Det danske Miljøstyrelsen har utarbeidet en guide, men den er ikke så velkjent.

NORGE

Det er behov for samordnet prioritering for å oppnå best mulig resultat for de ressursene som er tilgjengelig for arbeidet med fremmede skadelige plantearter. I arbeidet med artene er det først og fremst viktig å unngå videre spredning av eksisterende forekomster. Dette innebærer stort behov for kunnskap til hage-eiere og andre som forvalter grønne arealer. For å begrense spredning er det også behov for sikre ordninger for mottak av planteavfall fra hage-eiere og for mottak og behandling av jordmasser fra anleggsvirksomhet.

Det er også behov for kunnskapsbasert metodikk og teknologi for bekjempelse av skadelige fremmede arter. Metodikken må være tilpasset artenes spredningsstrategier. Manglende kunnskap fører til unødig bruk av ressurser og ineffektiv bruk av plantevernmidler. Det er stort behov for å utvikle effektive ikke-kjemiske tiltak mot fremmede skadelige plantearter. Noen ganger er bruk av plantevernmidler nødvendig og da er kunnskap om riktig bruk vesentlig slik at resurser spares og unødig bruk av plantevernmidler unngås. Spesielt er det behov for metodikk for håndtering av store mengder jord som er infisert av frø og plantedeler av skadelige fremmede plantearter.

For mest mulig optimal bruk av ressurser er det behov for prioriteringer av hvilke arter og vokseområder hvor uønskede arter bør forsøkes utryddes og hvilke områder hvor målsettingen bør være å holde forekomster under kontroll slik at de ikke bidrar til videre spredning.